

Види зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві: практика Верховного суду та Європейського суду з прав людини

Автор: Берназюк Ян

Організація: Верховний Суд

Видання: Конституціоналіст · 2021

Дата публікації: 2021-11-22

Постійна адреса: <https://constitutionalist.com.ua/vydy-zlovzhyvannia-protsesualnymy-pravamy-v-administratyvnomu-sudochynstvi-praktyka-verkhovnoho-sudu-ta-ievropejskoho-sudu-z-prav-liudyny/>

Відомості про автора

Берназюк Ян

Верховний Суд

Анотація

The types of abuse of procedural rights in administrative judicature: practice of the supreme court and the European court of human rights Види зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві: практика Верховного суду та Європейського суду з прав людини Bernazyuk Ya. O., Key words:

abuse of procedural rights, administrative proceedings, the Supreme Court, the European Court of Human Rights.

Ключові слова :

зловживання процесуальними правами, адміністративне судочинство, Верховний Суд, Європейський суд з прав людини. Постановка проблеми. Відповідно до ч. 3 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України (КАС України) 1 визначено, що неприпустимість зловживання процесуальними правами є однією з основних за сад (принципів) адміністративного судочинства. При цьому зловживання процесуальними правами може набувати різних форм вираження, деякі з яких можуть носити неявний («прихований») характер.

Водночас з метою забезпечення реалізації завдань адміністративного судочинства, визначених ч. 1 ст. 2 КАС України, саме на суд покладається своєчасне виявлення проявів зловживання процесуальними правами та вжиття необхідних заходів протидії такому зловживанню.

З огляду на вищезазначене, актуальним напрямом дослідження сучасної правової науки є визначення видів зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві. Аналіз останніх публікацій з теми дослідження . Окремі питання, пов'язані з реалізацією принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами, були предметом дослідження автора цієї статті2. Також ці питання частково висвітлено у наукових працях таких науковців, як І.Л. Желтобрюх, Д.М. Моїсеєнко, Д.Д. Луспеник, І.В. Спасибо-Фатєєва та ін.

Метою статті є визначення та проведення аналізу видів зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу . Досліджуючи питання про особливості реалізації принципу неприпу -

стимості зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві, необхідно зазначити, що таке зловживання може набувати різних форм вираження (прояву). Відповідно до ч. 2 ст. 45 КАС України з урахуванням конкретних обставин справи суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню адміністративного судочинства, зокрема: 1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення

завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, які спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи

виконання судового рішення; 2) подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відпові дачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав, або подання декількох позовів з аналогічним предме том і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподі - 1 Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

2 Берназюк Я.О. Особливості дотримання в адміністративному судочинстві принципу неприпустимості зловживання про цесуальними правами. Всеукраїнський семінар для суддів апеляційних та місцевих (окружних) судів на тему: "Зловживан ня процесуальними і матеріальними правами: правові наслідки" 23 квітня 2021 року. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1114247/>; Берназюк Я.О. Про позови, які не підлягають судовому розгляду. Судово-юридична газета.

2019. URL : <https://sud.ua/ru/news/blog/140426-pro-pozovi-yaki-ne-pidlyagayut-sudovomu-rozglyadu..>

лом справ між суддями; 3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер; 4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (спів відповідача) з тією самою метою; 5) узгодження умов примирення, спрямованих на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі 1.

Наведений у ч. 2 ст. 45 КАС України перелік дій, що можуть бути визнані судом зловживанням про цесуальними правами, не є вичерпним, суд може визнати таким зловживанням також інші дії, які мають відповідну спрямованість і характер. При цьому вирішення питання про наявність чи відсутність факту зловживання віднесено на розсуд суду, що розглядає справу.

Приміром, до проявів зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві можна віднести неявку учасника справи у судові засідання без поважних причин та без повідомлення ним про причини неявки, якщо від нього не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності (п. 1 ч. 3 ст. 205 КАС України).

Крім того, за певних умов умисне неотримання судової кореспонденції також може визнаватися зловжи ванням процесуальними правами. Зокрема, у постанові від 19 лютого 2020 року у справі № 910/16409/15 2 ВС зробив висновок про те, що свідоме неотримання судової кореспонденції, яка направлялася судом апеляційної інстанції за адресою, зазначеною самим скаржником в апеляційній скарзі, та, в подальшому, посилення скаржника на те, що суд апеляційної інстанції не повідомив його про дату, час та місце судового засідання, може бути розцінено судом як дії, спрямовані на затягування розгляду справи, та свідчити про зловживання процесуальними правами учасника справи, що направлені на перешкоджання здійснення

своєчасного розгляду справи. Поширеною формою зловживання процесуальними правами, зокрема, в адміністративному судочин стві є подання завідомо безпідставного позову, тобто позову, подання якого обумовлено потребою вирі шення спору, що має очевидно штучний характер.

У постанові від 10 вересня 2019 року у справі № 826/14653/17 ВС зазначив, що хоча законодавство й не містить легітимного визначення «спору, який має очевидно штучний характер», проте, за загальним правилом слово «штучний» означає «надуманий», «вигаданий», «несправжній»; штучним належить вва жати спір, якого в дійсності не існує, а позов поданий для досягнення іншого результату і має іншу мету, ніж та, що вказана у вимогах позову. У якості прикладу штучність позову очевидна за наявності спорів між пов'язаними особами, коли де-факто обидві сторони представлені одними особами або ж у випадку, коли позов подається з метою перешкоджання іншому провадженню (наприклад, для зупинення розгляду ос таннього) 3.

С. Базилевський, досліджуючи питання щодо зловживання процесуальними правами в адміністратив ному процесі, дійшов висновку, що рушійною силою для подання завідомо безпідставних чи безпредмет них позовів може бути широке різноманіття деструктивних прагнень позивача, серед яких: 1) набуття змоги звернутись із заявою про вжиття заходів забезпечення позову для зупинення дії рішення суб'єкта владних повноважень тощо; 2) доведення процесуального опонента до емоційного або фінансового вис наження; 3)

використання судових процедур як майданчика для боротьби з політичними опонентами, способом популяризації власної персони та засобом трансляції власних поглядів у тих чи інших сферах суспільного життя тощо 4.

Крім того, зловживанням процесуальними правами за визначених обставин справи судом може бути визнано подання учасником справи завідомо необґрунтованої заяви про відвід судді (суддів). Приміром, у справі № 806/1943/18 позивачем у справі тричі заявлявся відвід, при цьому кожного разу заявник посилався частково на обставини, яким надавалась оцінка трьома колегіями апеляційного адміністративного суду, та які жодного разу не були визнані такими, що дають підстави для сумніву в неупередженості чи об'єктивності колегії суддів, а в решті – зазначалися надумані підстави. ВС у постанові від 30 листопада 2020 року зазначив, що сторони повинні утримуватись від використання прийомів, які пов'язані із зволіканням у розгляді справи, та добросовісно і максимально ефективно використовувати

всі процесуальні механізми для прискорення процедури слухання справи 5. 1 Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. 2 Постанова Верховного Суду від 19 лютого 2019 року у справі № 910/16409/15. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87891060>.

3 Постанова Верховного Суду від 10 вересня 2019 року у справі № 826/14653/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84229317>. 4 Базилевський С. Зловживання процесуальними правами в адміністративному процесі. Зовнішня торгівля: 70 економіка, фінанси, право. 2018. № 2. С. 74–75.

5 Постанова Верховного Суду від 30 листопада 2020 року у справі № 806/1943/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93170947>.

Схожі висновки щодо наявності підстав вважати подання безпідставних заяв про відвід суддів зловживанням процесуальними правами містяться, зокрема, у постановах ВС від 4 серпня 2020 року у справі № 183/6913/16(2-а/183/43/17) 6 та від 7 травня 2020 року у справі № 826/12191/18 7.

У практиці ЄСПЛ також зустрічаються випадки визнання зловживанням правом подання стороною за відомо необґрунтованих скарг на суддів. Приміром, у рішенні у справі «Rustavi 2 Broadcasting company LTD and others v. Georgia» (заява № 16812/17, п. п. 349-351) 8 безпідставні звинувачення суддів в упередженості та скарги на них до дисциплінарних органів оцінені ЄСПЛ як спроби паралізувати здійснення правосуддя. У цій справі Суд врахував, що власники Rustavi-2 систематично подавали необґрунтовані звинувачення до багатьох різних суддів на всіх трьох рівнях юрисдикції, ймовірно намагаючись паралізувати здійснення правосуддя. Зрештою ЄСПЛ дійшов висновку про відсутність порушення ст. 6 Конвенції у всіх інстанціях розгляду справи.

З урахуванням конкретних обставин справи суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню адміністративного судочинства, зокрема, подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, які спрямовані на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи 9.

При цьому суд, визнаючи певні дії (бездіяльність) учасника судового процесу зловживанням процесуальними правами, повинен встановити: які саме дії позивача, іншого учасника справи при зверненні до суду чи під час розгляду справи по суті є необґрунтованими; чи є недобросовісним звернення з позовом до суду; чи були його дії умисними та чим це підтверджується 10.

Показовим у цьому аспекті є рішення ЄСПЛ у справі «Heross LTD v. the Republic of Moldova» (заява № 58982/12, п. п. 34, 37) 11. Справа стосувалася зловживання процедурою перегляду, в результаті чого було неправомірно скасовано остаточне рішення суду, ухвалене на користь компанії-заявника. Встановивши, що оскарження за процедурою перегляду більше, ніж через 10 років після набрання сили остаточним рішенням суду, є зловживання процесуальними правами і фактично прихованою апеляцією, ЄСПЛ визнав порушення п. 1 ст. 6 Конвенції та ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Досліджуючи проблему забезпечення реалізації принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві, необхідно зазначити, що правове регулювання цього принципу, а також процесуальних заходів протидії зловживанням процесуальними правами потребує удосконалення.

Зокрема, Д. Луспенік справедливо зазначає, що проблемою для суддів є складність визначення в кожному конкретному випадку межі між добросовісним використанням своїх процесуальних прав учасниками справи і зловживанням ними 12.

Особливо це стосується визначення ознак подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер. З цього приводу Д. Моїсеєнко зазначає, що з одного боку, ч. 3 ст. 45 КАС України захищає суд від перевантаження так званими «технічними» позовами, але, з іншого боку, через суб'єктивну думку судді, можна позбавити особу права на судовий захист його інтересів, гарантованого ст. 55 Конституції України та процесуальним законодавством 13.

6 Постанова Верховного Суду від 4 серпня 2020 року у справі № 183/6913/16(2-а/183/43/17). URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90783976>. 7 Постанова Верховного Суду від 7 травня 2020 року у справі № 826/12191/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89112021>.

8 Case of Rustavi 2 Broadcasting company LTD and others v. Georgia: decision of the European Court of Human Rights, 18.07.2019, № 16812/17. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-194445%22%5D%7D>. 9 Постанова Верховного Суду від 14 серпня 2020 року у справі № 314/1526/19(2-адп/214/1/2020). URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90985532>;

Постанова Верховного Суду від 22 жовтня 2020 року у справі № 320/7/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92385069>; Постанова Верховного Суду від 2 листопада 2020 року у справі № 804/6173/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92566173>.

10 Постанова Верховного Суду від 14 січня 2021 року у справі № 521/3011/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94296925>. 11 Case of Heross LTD v. the Republic of Moldova: decision of the European Court of Human Rights, 19.05.2020, № 58982/12. URL : <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22fulltext%22%3A%5B%2258982/12%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-202460%22%5D%7D>.

12 Луспенік Д. Судова практика щодо застосування новел процесу про неприпустимість зловживання процесуальними правами є позитивною. Офіційний вебсайт Верховного Суду. 2021. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1087726/>.

13 Моїсеєнко Д.М. Проблемні питання застосування штрафу за зловживання процесуальними правами. Порівняльноаналітичне право. № 4, 2018. С. 117-118.

Визначаючи шляхи удосконалення практики реалізації принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами, І. Желтобрюх висловила думку про те, що оптимальним кроком є не виключення положень про безпідставність або безпредметність позову як прояву зловживання процесуальними правами, а встановлення більш чітких критеріїв безпідставності або безпредметності позову 1.

При цьому О. Ткачук, визнаючи актуальність проблеми зловживання процесуальними правами у судочинстві, вказав на важливість формування у юристів (суддів, прокурорів та адвокатів) такого ставлення до етичних правил професії, а також до виконання свого службового обов'язку, яке б виключало саму можливість зловживання своїми правами в суді на шкоду іншій особі, учаснику судочинства 2.

Проблема забезпечення реалізації принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами врахована й розробниками Стратегії розвитку органів правосуддя на 2021-2023 рр. Зокрема, у розділі 2.2 «Судочинство» цієї Стратегії запропоновано запровадження додаткових механізмів запобігання та протидії зловживанням учасниками процесу своїми процесуальними правами 3.

З метою підвищення ефективності практики застосування принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві, можна розглянути доцільність внесення таких змін та доповнень до КАС України: ч. 3 ст. 44, відповідно до якої учасники справи мають право, зокрема, подавати заяви та клопотання, оскаржувати судові рішення у визначених законом випадках, доповнити словами «дотримуючись принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами»; п. 2 ч. 5 ст.

44, відповідно до якої учасники справи зобов'язані, зокрема, сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи, доповнити словами «та вирішення справи». Крім того, потребують уточнення деякі положення КАС України. Приміром, у ч. 3 ст. 45 КАС України за значено: «Якщо подання скарги, заяви, клопотання визнається зловживанням процесуальними правами, суд з урахуванням обставин справи має право залишити без розгляду або повернути таку скаргу, заяву, клопотання». Водночас не визначено, в яких випадках зловживання процесуальними правами скаргу, за яву, клопотання слід залишити без розгляду, а в яких – повернути заявнику.

Уточнення також потребують положення ч. 1 ст. 146 КАС України стосовно визначення того, за які саме порушення порядку під час судового засідання або невиконання розпоряджень судді (головуючого судді) до учасників судового процесу та інших осіб, присутніх у судовому засіданні можуть застосовуватися по передження, а в разі повторного вчинення таких дій – видалення із залу судового засідання.

Висновки . Проведений вище науково-теоретичне дослідження, а також аналіз судової практики ВС та ЄСПЛ дає підстави для наступних висновків.

1. Видами форм прояву зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві є

а) зловживання, визначені у ч. 2 ст. 45 КАС України (основні форми); б) додаткові форми: неявка учасника справи у судове засідання без поважних причин та без повідомлення про причини неявки, якщо від нього не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності; умисне неотримання судової кореспонденції; неякісна підготовка документів, що подаються до суду, а також неякісна підготовка учасників або їх представників до справи, що слухається у відкритому судовому засіданні; невчасне подання до суду письмових документів та/або направлення їх іншим учасникам справи; відсутність інтересу у формі активної позиції щодо своєчасного та ефективного вирішення спору (зокрема, ознайомлення з матеріалом -

ми справи, висловлення мотивованої позиції щодо всіх питань, які виникають у процесі розгляду справи в суді, тощо).

2. Визнаючи певні дії (бездіяльність) учасника судового процесу зловживанням процесуальними правами -

вами, суд повинен встановити: які саме дії (бездіяльність) позивача або іншого учасника справи при зверненні до суду чи під час розгляду справи по суті є недобросовісними (необґрунтованими, безпідставним, штучними); чи були такі дії умисними; якими доказами (фактами) це підтверджується; чи варто застосовувати заходи процесуального примусу та в якій формі.

3. Можна виділити чотири основні мотиви зловживання процесуальними правами: а) затягування строку -

ку (оскарження процесуальних документів без явно вираженої мети, неодноразові клопотання з одних і тих самих питань, необґрунтовані відводи, неявка у судове засідання без наявності об'єктивних причин); б) прояв неповаги до суду, суб'єкта владних повноважень або держави цілком (образливі висловлювання в поданих до суду процесуальних документах, виступах у суді або поширення такої інформації іншим способом); в) спроба виправити власні помилки (пропуск процесуального строку, неможливість сплати судової - 1 Желтобрюх І.Л. Недопущення зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві: шляхи вдосконалення теорії та правового регулювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2020.

Вип. 61. Т. 2. С. 133. 2 Ткачук О. Треба сформувати правову систему, де сторони процесу будуть поважати одна одну, а не вчинятимуть процесуальні диверсії. Офіційний вебсайт Верховного Суду. 2018. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/613669/>.

З Мамченко Н. Стало відомо, що передбачає фінальна версія Стратегії розвитку органів правосуддя. Судово-юридична газета. 2021. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/195932-stalo-vidomo-scho-peredbachay-e-finalna-versiya-strategiyi-rozvitku-organiv-pravosuddya>.

вого збору, неякісна підготовка позову, апеляційної чи касаційної скарги тощо); г) вплив на об'єктивний розгляд справи (вивести суд з рівноваги та домогтися процесуальних порушень з боку суду).

4. У судовій практиці при виявленні цих чотирьох мотивів зловживання процесуальними правами мо -

жуть виникати такі проблеми: а) складно відрізнити зловживання процесуальними правами від добросо вісної реалізації права на доступ до правосуддя шляхом використання принципу змагальності та права на ефективний захист; б) складно відрізнити зловживання процесуальними правами від права на свободу слова; в) складно відрізнити зловживання процесуальними правами від об'єктивних (несуб'єктивних) перешкод, які виникли у процесі реалізації особою права на доступ до суду; г) вміння судді керувати своїми емоціями, які можуть зумовлювати надання неправильної суб'єктивної оцінки судом (суддею) певним діям (бездіяльності) учасника справи та необґрунтовану кваліфікацію їх як зловживання процесуальними правами.

5. 3 метою удосконалення правового регулювання принципу неприпустимості зловживання проце -

суальними правами та гарантування його реалізації, необхідно: 1) узагальнити судову практику щодо застосування судами заходів процесуального примусу та забезпечити її однакове застосування судами всіх інстанцій та юрисдикцій; 2) запровадити повноцінну роботу Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, що виключить (зведе до мінімуму) можливість використання такого виду зловживання як неотримання кореспонденції, затягування строків розгляду справи через необхідність щоразу судом апеляційної чи касаційної інстанцій вилучувати справу у паперовій формі із суду першої інстанції;

3) зменшити кількість ситуацій, за яких сторону у суді представляє не адвокат, особливо щодо суб'єктів

владних повноважень; 4) розробити та вжити заходи, спрямовані на підвищення довіри до судової гілки влади; 5) удосконалити положення КАС України, зокрема, шляхом: доповнення ч. 3 ст. 44, відповідно до якої учасники справи мають право, зокрема, подавати заяви та клопотання, оскаржувати судові рішення у визначених законом випадках, словами «дотримуючись принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами»; доповнення п. 2 ч. 5 ст. 44, відповідно до якої учасники справи зобов'язані, зокрема, сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи, словами «та вирішення справи».

Анотація.

У статті на підставі аналізу Конституції України, міжнародних актів та законів України визначено види зловживання процесуальними правами, зокрема, в адміністративному судочинстві. З'ясовано проблемні питання у сфері правового регулювання принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві та заходи протидії зловживанню процесуальними правами. З урахуванням виявлених недоліків у нормативному регулюванні розроблено пропозиції щодо удосконалення законодавства у цій сфері.

Annotation. The article, based on the analysis of the Constitution of Ukraine, international acts and laws of Ukraine, identifies types of abuse of procedural rights, in particular, in administrative proceedings. Problematic issues in the field of legal regulation of the principle of inadmissibility of abuse of procedural rights in administrative proceedings and measures to combat the abuse of procedural rights have been clarified. Taking into account the identified shortcomings in the regulatory framework, proposals have been developed to improve the legislation in this area.

Список використаних джерел

1. 1. Case of Heross LTD v. the Republic of Moldova: decision of the European Court of Human Rights,
2. 19.05.2020, № 58982/12. URL : [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22fulltext%22:\[%2258982/12%22\],%22itemid%22:\[%22001-202460%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22fulltext%22:[%2258982/12%22],%22itemid%22:[%22001-202460%22]}).
3. 2. Case of Rustavi 2 Broadcasting company LTD and others v. Georgia: decision of the European Court of Human
4. Rights, 18.07.2019, № 16812/17. URL : [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:\[%22001-194445%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22itemid%22:[%22001-194445%22]}).
5. 3. Базилевський С. Зловживання процесуальними правами в адміністративному процесі. Зовнішня тор -
6. гівля: 70 економіка, фінанси, право. 2018. № 2. С. 70–81.
7. 4. Берназюк Я.О. Особливості дотримання в адміністративному судочинстві принципу неприпустимості
8. зловживання процесуальними правами. Всеукраїнський семінар для суддів апеляційних та місцевих (окруж них) судів на
- тему: "Зловживання процесуальними і матеріальними правами: правові наслідки" 23 квітня 2021 року. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1114247/>.
9. 5. Берназюк Я.О. Про позови, які не підлягають судовому розгляду. Судово-юридична газета. 2019. URL :
10. <https://sud.ua/ru/news/blog/140426-pro-pozovi-yaki-ne-pidlyagayut-sudovomu-rozglyadu>.
11. 6. Желтобрюх І.Л. Недопущення зловживання процесуальними правами в адміністративному судочин -
12. стві: шляхи вдосконалення теорії та правового регулювання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2020. Вип. 61. Т. 2. С. 133-137.
13. 7. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL : [http://](http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15)
14. zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15.
15. 8. Луспенник Д. Судова практика щодо застосування новел процесу про неприпустимість зловживання
16. процесуальними правами є позитивною. Офіційний вебсайт Верховного Суду. 2021. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1087726/>.
17. 9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнародний документ від 16.12.1966. URL :
18. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
19. 10. Мамченко Н. Стало відомо, що передбачає фінальна версія Стратегії розвитку органів правосуддя. Су -
20. дово-юридична газета. 2021. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/195932-stalo-vidomo-scho-peredbachayefinalna-versiya-strategiyi-rozvitku-organiv-pravosuddya>.
21. 11. Моїсеєнко Д.М. Проблемні питання застосування штрафу за зловживання процесуальними правами.
22. Порівняльно-аналітичне право. № 4, 2018. С. 116-118.
23. 12. Постанова Верховного Суду від 10 вересня 2019 року у справі № 826/14653/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84229317>.
24. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84229317>.
25. 13. Постанова Верховного Суду від 14 серпня 2020 року у справі № 314/1526/19(2-адп/214/1/2020). URL :
26. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90985532>.
27. 14. Постанова Верховного Суду від 14 січня 2021 року у справі № 521/3011/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94296925>.
28. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94296925>.
29. 15. Постанова Верховного Суду від 19 лютого 2019 року у справі № 910/16409/15. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87891060>.
30. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87891060>.
31. 16. Постанова Верховного Суду від 2 листопада 2020 року у справі № 804/6173/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92566173>.
32. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92566173>.
33. 17. Постанова Верховного Суду від 22 жовтня 2020 року у справі № 320/7/19. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92385069>.
34. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92385069>.
35. 18. Постанова Верховного Суду від 30 листопада 2020 року у справі № 806/1943/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93170947>.
36. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93170947>.
37. 19. Постанова Верховного Суду від 4 серпня 2020 року у справі № 183/6913/16(2-а/183/43/17). URL : <https://>

38. reyestr.court.gov.ua/Review/90783976.
39. 20. Постанова Верховного Суду від 7 травня 2020 року у справі № 826/12191/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89112021>.
40. [gov.ua/Review/89112021](https://reyestr.court.gov.ua/Review/89112021).
41. 21. Ткачук О. Треба сформувати правову систему, де сторони процесу будуть поважати одна одну, а не
42. вчинятимуть процесуальні диверсії. Офіційний вебсайт Верховного Суду. 2018. URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/613669/>. Bernazyuk Ya. O., Doctor of Law, Professor Honored Lawyer of Ukraine, Professor of Public and Private Law Tavriya National University. VI Vernadsky (Kyiv, Ukraine) e-mail: bern1979@ukr.net
43. ORCID: 0000-0002-2353-4836

Файли матеріалу

[Оригінальний файл автора](#)